

den ajatusten pedagogiset implikaatiot pitkälti artikuloimatta - ristiriita yhtäältä sivistyksen *mahdollisuuksien* säilyttämisen ja kehittämisen ja toisaalta sivistyneistön *opettavan ja ohjaavan roolin* välillä jäi tuomatta keskustelujen polttopisteeseen.

Jos Kulttuuriseminaari Snellman 1981:n tavoitteena olisi pidetty kansallisen kulttuurin tutkimusohjelman hahmottelua, olisi yritys ainakin rampautunut edellä mainitun kaltaisissa seminaarin sisäisissä ristiriidoissa. Seminaari ei onnistunut kysymään itseltään, mitä sen sisällä risteileet kohteliaat konfliktit oikein olivat, mistä ne tulivat, miten olivat kehittyneet seminaarilaisten välille. Sinne, ristiriitojen lähteille asti pitäisi kehties mennä tai päästä, ennen kuin kulttuurin tutkimusohjelma olisi muutakin kuin riitaesine, resurssin tapaista. Mutta tietojen ja mielipiteiden vaihdon ja valaisun foorumina seminaari kyllä onnistui ilmeisesti normaalilla tavalla.

Seminaarin tuottama aineisto pyritään julkaisemaan samassa muodossa kuin "Kansallinen kulttuuri"-kollokvion raporttikin.

Leena Paldán ja Kauko Pietilä
(valmistelevan toimikunnan
nuorimmat jäsenet)

kirja~arvioita

Mielipidemittaukset ja julkisuus

HOLMBERG, Sören & PETERSSON, Olof. *Inom felmarginalen. En bok om politiska opinionsundersökningar.* Stockholm, LiberFörlag, 1980.

Poliittisten mielipiteiden tutkimuksesta on muutamassa vuosikymmenessä tullut ammatti ja se on saanut yhä enemmän huomiota. Lyhyessä ajassa tämä nuori ammattikunta on onnistunut hankkimaan piirteitä, jotka on totuttu liittämään maailman vanhimpaan ammattiin. Tätä mieltä on ainakin amerikkalainen mielipidetutkija Roper. Tutkijapari Holmberg ja Petersson ovat ottaneet tehtäväkseen ruotsalaisen mielipidetutkimuksen analyysin.

Kun eritellään poliittisten mielipiteiden tutkimusta ollaan tekemisissä tavallisimmin normaalia markkinatutkimusta tekevien laitosten julkisivujen kanssa. Holmbergin ja Peterssonin mukaan poliittisten galluppien tekeminen ei ole taloudellisesti erityisen kannattavaa. Sen sijaan esimerkiksi keskustelua herättävät vaaliennusteet ovat erinomaista PR-aineistoa tekijöilleen. Ne saavat helposti puolivirallisen leiman ja tällä tavalla kohottavat laitosten arvovaltaa. Esimerkiksi Ruotsin ehkä tunnetuin mielipiteitä tutkiva laitos Sifo, professori Hans Zetterbergin yksityinen perheyritys, on varsinkin alkuaikoina paljolti rakentanut toimintansa tällaisen ajatuksen varaan.

Poliittiset mielipidetutkimukset tehdään useimmiten tavanomaista huolellisemmin. Vaalit ovat todellinen testi tuloksille. Eräät ruotsalaiset tutkimuslaitokset käyttävät vaalien alla jopa tarkempia menetelmiä kuin vaalien välivuosina. Tämä antaa myös jonkinlaisen perustelun sille, miksi tällaiseen tutkimukseen kannattaa suhtautua vakavasti.

Holmberg ja Petersson käsittelevät kirjasaan kolmea teemaa. Nämä kaikki ovat itse asiassa vanhoja keskustelunaiheita aina tämän tyyppisen tutkimuksen syntyajoilta, 1930-luvulta lähtien. Ensimmäinen tema koskee vaikutusval-

PSYKOLOGIA -82

Tilaa: Kuusi numeroa vuodessa 80,- PS-tili 9544-2
jäsentilaus 70,- (sis. jäsenmaksun),
opiskelijatilaus 45,- (sis. jäsenmaksun)
irtonumero 15,-

Psykologia-lehden osoite:
Snellmaninkatu 9-11 00170 Helsinki 17 puh. 90-608586
Julkaisija: Suomen psykologinen seura ry.

taiseksi arvioidun välineen kontrollia. Ketkä tekevät poliittisia mielipidetutkimuksia ja keille niitä tehdään? Holmbergin ja Peterssonin perusteellisimmin erittelemä teema on mielipidetutkimusten luotettavuus. Tekijät ruotivat seikkaperäisesti ruotsalaisten laitosten käytämiä menetelmiä. Myös kirjan otsikko viittaa tähän teemaan. Kolmantena ja ehkä mielenkiintoisimpana teemana käsitellään niitä muotoja, joiden kautta mielipidetutkimukset julkistetaan. Keskustellaan mielipidejournalismista ja siitä miten mielipidetutkimusten tulokset lisääntyvässä määrin ovat tunkeutumassa lehtien pääkirjoituksiin.

Ensimmäisen teeman osalta Holmbergin ja Peterssonin tulokset ovat selviä: poliittisten mielipiteiden tutkimus on jo sinänsä poliittinen asia. Ruotsalaisten tutkimuslaitosten sympatiat ja sidosryhmät ovat osoitettavissa. Tällainen tulos ei ilmeisesti ole kovinkaan yllätyksellinen.

Määrällisesti enin osa kirjan sisällöstä käsittelee mielipidemittausten luotettavuutta. Suomalaiselle lukijalle tämä sinänsä selkeästi kirjoitettu osa on hieman hankala. Keskustelua käydään hyvin yksityiskohtaisella tasolla. Edetään tutkimuslaitos tutkimuslaitokselta. Vertailaan laitosten tuloksia. Voisi sanoa, että Holmbergin ja Peterssonin näkökulma on lähes kuluttajavalistuksellinen.

Koska tietojen luotettavuuden arviointi käsittää suurimman osan kirjasta, otettakoon tässä esille eräitä tuloksia esimerkkeinä. Eräänlainen perustotuus on se, että mielipidetutkimusten tulokset eivät koskaan ole absoluuttisen tarkkoja. Aina on mukana virhetekijöitä. Satunnaisia virheitä on tunnetusti kyetty hallitsemaan tilastotieteen keinoin. Joskus myös poliittisissa mielipidetutkimuksissa lasketaan luottamusvälejä tai vastaavia, mutta yleensä tämä tapahtuu pääasiassa siksi, että halutaan antaa tuloksille tieteellinen leima.

Jokainen mielipidetutkimuksia tekevä tietää erilaisten virheiden mahdollisuuden, olivatpa kyseessä satunnaiset tai systemaattiset virheet, kuten esimerkiksi kysymysten muoto tai vastaamatta jättäminen. Tästä huolimatta tulokset il-

maistaan tavallisimmin desimaalin tarkkuudella. Ja viimeistään lehti uutisista ovat luotettavuus-tarkastelutkin jääneet pois.

Kiinnostava teknisluonteinen piirre on se, että ruotsalaisten mielipidetutkimusten tulokset ovat harvoin suoraan niitä tuloksia, joita vastaajat ovat antaneet. Saatuja jakautumia on käsitelty eri tavoin painottamalla ja sen jälkeen on päädytty "parannettuihin" tuloksiin. Holmberg ja Petersson osoittavat yksityiskohtaisesti, että erot alkuperäisten ja korjailtujen tulosten välillä voivat olla useita prosenttiyksiköitä. Toki korjausoperaatiolle on olemassa perusteluja. Ne johtuvat käytetyistä otantatekniikoista ja kadosta, vastaamatta jättäneiden osuudesta.

Korjausmenettelyjen merkitys ei ole kuitenkaan yksinomaan tekninen. Itse asiassa esimerkiksi vaaliennusteiden raakatuloksia manipuloidaan trendikorjauksilla. Uusimmat tulokset suhteutetaan tavalla tai toisella jo aikaisemmin kerättyihin. Tältä pohjalta päätellään poliittiset suunnanmuutokset.

Kolmantena ja tiedotustutkijoiden kannalta kiinnostavimpana teemana kirjassa käsitellään mielipidetutkimusten asemaa porvarillisessa julkisuudessa.

Poliittiset kommentaattorit seuraavat herkeämättä kannatusten vaihteluja, jakaumien prosenttiyksiköiden siirtymiä osapuolelta toiselle. Itse asiassa tällaiset kannatuksen muutokset tuntuvat usein politiikan sisällöllisiä puolia tärkeämmiltä. Jatkuvasti tapahtuu jotakin, on toimintaa myös tällä alueella. Tällainen ajattelu tuntuu kuvastuvan varsin yleisesti lehdistön ja muiden tiedotusvälineiden tavassa kommentoida mielipidetutkimuksia.

Poliittisia mielipidetutkimuksia siis tehdään yhä tiheämmin ja samalla niiden saama julkisuus on moninkertaistunut. Kirjan kirjoittajat ovat laskeneet, miten usein mielipidetutkimuksiin on viitattu mm. pääkirjoituksissa. Ainakin Ruotsissa poliittisten mielipidetutkimusten merkityksen kasvu on ollut kiistatonta tällä tavoin arviotuna.

Selvästi yleistynyt tulosten julkistamisen muoto on ns. mielipidetutkimusjournalismi (opinionsjournalistik). Mielipiteitä tutkivat

laitokset kirjoittavat itse valmiita tai ainakin puolivalmiita juttuja lehdistölle. Itse asiassa tämä on vanha ajatus; jo 1930-luvulla Gallup menetteli samoin pyrkiessään rahoittamaan toimintaansa.

Holmberg ja Petersson keskustelevat vaaroista, jotka liittyvät mielipidejournalismiin. Jos tutkimuslaitokset saavat itse tulkita saatuja tuloksia, on riski puolueellisiin tulointoihin suuri. Kirjassa osoitetaan useita tällaisia esimerkkejä mm. ruotsalaisen ydinvoimakeskustelun ajalta. Myös vaara muotoilla haastattelukysymykset tarkoituksenmukaisiksi kasvaa.

Varsin yllättävä on tekijöiden havainto, että tutkimuslaitosten jutuilla on taipumus mennä lehtiin sellaisinaan. Niitä ei liiemmin korjailta eikä tulkita uudelleen. Voisi siis sanoa, että mielipidejournalismia tuottavalla laitoksella on melkoiset mahdollisuudet vaikuttaa tuloksiin ja saada juuri sellaisia tuloksia kuin tilaaja/maksaja haluaakin.

Kirjan lopussa keskustellaan suppeasti mielipidetutkimusten vaikutuksista ja merkityksestä. Huolimatta siitä, että mielipidetutkimusten välittömät vaikutukset äänestyskäyttäytymiseen ym. ovat olleet lukuisten tutkimusten kohteena ei asiasta ole saatu johdonmukaista kuvaa. Myöskään Holmberg ja Petersson eivät tuo tähän keskusteluun juuri uutta.

Poliittisilla mielipidetutkimuksilla saattaa välittömien vaikutusten lisäksi olla epäsuoria vaikutuksia. Alituisen vaihtuvat kannatusluemat ohjaavat poliittista keskustelua. Kirjan tekijät toteavatkin, että juuri poliitikoilla on taipumus liioitella mielipidetutkimusten merkitystä ja näin aliarvioida äänestäjiä. Poliittisten mielipidetutkimusten vaikutukset ovat tällä tasolla ilmeisesti selvempiä kuin vaikutukset äänestäjiin.

Kokonaisuutena ottaen Holmbergin ja Peterssonin tutkimus on hyvin empiristinen. Erilaiset tekniset yksityiskohdat saavat usein suhteettoman paljon painoa. Tosin on todettava tekijöiden hallitsevan tämän puolen. Tekijät ovat näin koonneet arvokasta tietoa mielipidetutkimusten käytännöstä tämän päivän Ruotsissa. Tällaisena

dokumenttina kirjalla lienee suurimmat ansionsa myös muualla kuin Ruotsissa asuvalle lukijalle.

Kuitenkin teosta lukiessa hämmästyttää se, että kirjassa pidetään itsestäänselvyytenä poliittisten mielipiteiden mittaamista. Yleinen poliittinen mielipide on vain tutkimuksen kohde siinä kuin mikä muu tahansa. Aiheesta on kuitenkin laajasti keskusteltu.

Esimerkiksi Pollock (1976) piti tällaista käsitystä esineellistyneenä. Perinteisesti markkinatutkimus on pyrkinyt vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen. Ja markkinatutkimuksessa ovat poliittisten mielipidetutkimuksen juuret. Ajatellaan että on vallalla jokin yleinen mielipide, joka on osana jokaista yksityistä mielipidettä. Yleinen mielipide on sellaisenaan tutkimuksen kohde ja se on vieläpä löydettävissä jokaisen yksityisen äänestäjän, vastaajan, päästä. Tällaisena kohteena siihen voidaan myös yrittää vaikuttaa (esim. mielipidejohtajien välityksellä). Tällainen käsitys saa esimerkiksi yksityisen ja julkisen erottelun näyttämään hankalalta.

Yksityisyyden (kvasi)luonteesta ja julkisuudesta nykyaikaisissa yhteiskunnissa on laajasti keskustellut Habermas kirjassaan *Strukturwandel der Öffentlichkeit* (1962). Kun Holmberg ja Petersson keskustelevat esimerkiksi mielipidetutkimusten merkityksestä demokratialle olisi odottanut ainakin viittauksia keskusteluun poliittisten mielipiteiden yleisestä luonteesta. Kuitenkin tekijät, jotka ovat lujasti kiinni empiriassaan, kommentoivat mieluummin ruotsalaisten poliitikkojen lausuntoja.

Viitteet

HABERMAS, Jürgen. *Strukturwandel der Öffentlichkeit*. Neuwied, 1962

POLLOCK, Friedrich. *Empirical Research into Public Opinion*. Teoksessa CONNERTON (ed). *Critical Sociology*. Aylesbury, 1976. S. 225-236.

Pekka Ylöstalo